

ՄԱՐԿԻ ԳԵՐԱԳԵՐԵԱԼ ԿԱՆՈՒՆԻ
Համար ԳԻՄԱԼ

Ա. Ն. Հրատարակիչն
ԳՐԻԳՈՐ Պ. ԳԱՅՍԵՐԵԱՆ

Տնօրեն ԽԱՉԻՆԻ ԶԻՒՆՈՒՆԻ
և ՏԵՐ ՍՍԸՐ ԳՐԱՏԱՆ:
Կ. Պոլիս, Պապր—Այի մասսահի,
թիվ 44:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ ԿԱՆՈՒՆԻ

Պոլսի Համար տարեկան (52 թիվ) 20

Գալուստայի Համար 33 զր.

Ուսուցիչի Համար 35 բուլվարի

Ուրիշ երկրներում Համար 7 5 Քրանք

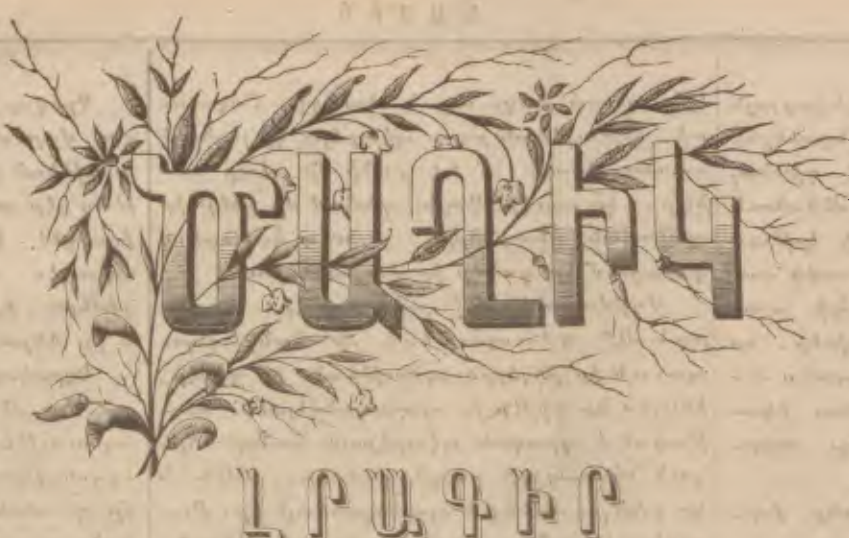
Փոփաբողներու իրեն նմիշ թերթ մը

Կը զրկուի ձրիաբար:

Գալուստի երկրի գրամի տեղ Ոսման-

եան նամակագրոյմ եւս կընդունուի:

Դանուցման տողը 2 զրուշ:

20 Փարս

Ազգային, Գրական եւ Քաղաքական

20 Փարս

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ — Ա. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 20

ՇԱԲԱԹ

24 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1894

Ա.Ռ. ԸՆԹԵՐՅՈՂԱՍ

Խմբագրութիւնս նկատարող թեան առ-
նելով օրէ օր մայրաքաղաքէս ու գաւառ-
ներէն եկած համակրական նամակներն
ու անկեղծ զիտարող թիւներն իր ուղ-
ղութեան մասին, պատուական աշխատա-
կիցներու խորհրդակցութեամբ հարկ հա-
մարած է իր ջանքերն ու զոհողութիւն-
ները կրկնապատկել սրբէս զի թերթը
ինչպէս նախկինը՝ նոյնպէս և բարոյա-
պէս անխափր մատչելի ըլլայ ընթերցող-
ներու տանն գաղափարներուն:

Խմբագրութիւնս այս առթիւ կը յայ-
տարարէ թէ պիտի ջանայ կարելի եղա-
ծին չափ զանազանութիւն գնել թերթին
մէջ ու գոհացում տալ ամեն կարգի բն-
թերցողաց ալ ճաշակին: Անոն այսօրիկ
«Մարդիկ»ի մէջ աւելի յաճախ օյիտի և-
րենանս կրօնական, Գրական, Գիտական,
Կրթական, Տնտեսական և Խմբագրա-
րական յօդուածներ և ռուս մատուցու-
թիւններ: Ազգային սրբէս և ստար նոր
հրատարակութեանց վրայ վրայ պիտի
տարուի կանոնադրապէս տեղեկութիւն
տալու: Եւրոպական յաւաքայն պարբե-
րական հրատարակութիւններէն ալ հառ-
ուածներ ընտրաբար երբեմնակի պիտի
թարգմանուին:

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մեր վարժարանաց ձրերը Մ. Գ. ՆԱԼԵԱՆ
Կրօնք և Երգ. գարու ի-
մաստարութիւնը ՎԱՆՔԱՄ
Տարեկն չորս... բառա-
բանները ԵՂԻԱ ՏԵՄԵՐՃԻՊԱՇԵԱՆ
Կիւմի շէն-Գաղափար աղա Ս. Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ
Արհեստաւորի կեանքէն
պատկեր մը (Հաճի թոմաս) Խ. ՍԱԲԱՏ
Սիրոյ խորհուրդը
(Թերթին) ԵՂԻԱ ՏԵՄԵՐՃԻՊԱՇԵԱՆ
Գրաշար ու գրականութիւն և:
Աւերը. (Ազգային, Ներքին, Արտաքին). — Արժէք
գրամաց. — Մեր երկու խօսակիցները. — Գիտական
խաղեր. — Ազգեր:

ՄԵՐ ՎԱՐՃԱՐԱՆԱՆ

ԶՐԻՆԵՐԸ

Ազգային աշակերտներն են որ մեծ մա-
տակ մեր վարժարանները կը լեցնեն և որոնք
օր մը, զպրօցական կեանքէն վերջ, լոկ ի-
րենց անձնական ջանքերով զիրք մը պիտի

բռնեն. արդ՝ խնդիր է զիտնալ թէ՛ այս ա-
շակերտները որոնց վիճակած է, աննախան-
ձելի պայմաններու տակ, կեանքի պայքարը
մղել տառակալէս, կը ստանան վարժարան-
ներու մէջ այն սովորն, յարասեւալ և ինք-
նավստահ ոգին որ անհրաժեշտ է իրենց կեան-
քին:

Մեր աշակերտներու թիւը ստուարացնող
այս դասը՝ պահանջուած պայմաններու տակ
չկրնալիք. ներկայ յօդուածիս նպատակն է ի
վեր հանել մէկ, բայց ամենէն աւելի քննող ա-
տուութեան արժանի պարագայն, այսինքն ի
գործ դրուած այն դրութիւնը որով մեր աղ-
քատիկ աշակերտները — ձրերը — կ'ըլլան ոչ
թէ՛ իրենց անձնական ուժերուն վստահող,
իրենց արժանապատուութիւնն որոնող սրտով
տնայն, այլ պարզապէս մատարցողներ:

Գաղափարական բառով «ձր»ներն են այն ա-
շակերտները որոնք դրական պիտոյքները վար-
ժարանը կը հայտնային ձրերուց: Եւ արդեւ
թուով չը պահանջուի թէ՛ վարժարանը թա-
շակաւոր է:

Ազգային աղքատիկ աշակերտներու ոգ-
նելուն հակառակ չենք. մեր առարկութիւնը
օգնելու եղանակին զէմ է: Գլխաւորաբար
երկու կէտեր քննողատեղի կը գտնենք ձր-
րիներու խնդիրն մէջ:

Ա. Այն եղանակն, որով աղքատիկ աշա-
կերտները վարժարան մանկու առաջին օրն
խիկ կը ճանչցուն իր ձրի վարժարանին մէջ:

Բ. Ձրիներէն պահանջելի քանի մը պար-
տականութիւններ:

Քննենք իւրաքանչիւրն ըստ կարգի:
Առանց բացառութեան մեր բոլոր վարժա-
րաններու մէջ աղքատիկ աշակերտներ բազ-
մաթիւ առիթներով իր ձրի կը նշուակուին,
կարտ հանրային նպատակն, բեռ հասարա-
կութեան:

Ըսենք թէ՛ ստանց գրքեր պիտի տրուին
ձրերուց — կարգապահին կամ կուսակալին
ձայնը կը բարձրանայ սրտին մէջ. «Ձրիները
դան» և ահա խումբ մը տաներ կը մօտենան
կարգը լինի, ընդունելով գրքերը՝ պայմանա-
գրեալ ստորնացուցիչ ձեւակերպութեամբ:
Զատիկի տօնին առթիւ աղքատներուն զգեստ-
ներ պիտի շնուին, կուսակալին ձայնը դարձ-
եալ կը լսուի հրապարակաւ: «Ձրիները խոր-
հրդարան իջնեն, զերծակը իրենց չափը պիտի
տան» և Կօչիկներ պիտի շնուին, կուսակալ-
ին ձայնը՝ միշտ հրապարակաւ կը հրաւիրէ

ձրիներն իջնել խորհրդարան, ուր իրենց ուո-
քերուն չափը պիտի տանուի: Երեսակալեցէք
տակաւին ուրիշ շատ առիթներ, ուր անողք
ձայն մը կը յիշեցնէ իրենց թէ՛ իրենք աղ-
քատներ են, անկարող իրենց պիտոյքներն հո-
գալու: Եւ մենք չենք զխտել թէ՛ այդ ձայ-
նէն անմը ինչ տեսակ յոգիչ, սրտակիզիկ
թեկադրութիւններ կ'ընդունին:

Կը կարծենք թէ՛ աղքատ աշակերտներու
դրական ու նիւթական պէտքերը մատակա-
րարելու այս հրատարակային եղանակը բոլոր-
ովին վստահար է:

Աղքատ աշակերտը երբ առաջին անգամ
կը ներկայանայ՝ կուսակալին ձեռքէն ընդու-
նելու ինչ որ զթուութիւնը կը շորհէ իրեն,
ամէնու է բայց այս աշակերտը, մեր գոր-
ծելու յաւի եղանակին հետեւանքով միայն,
կ'ըլլայ օր մը՝ գրեթէ միշտ անվրէժ՝ համար-
ձակ, յանդուգն, ու աղքատին իր իրաւուն-
քը կը նկատէ ինչ որ իրեն կը տրուի իր չը-
նորէ, օգնութիւն. չունենար այլ ևս այն
ամօթ իրաւութիւնը որ երբեմն կը շիւնեցնէր
զինքը, երբ իր ձեռքը կը կտակարար առ չը-
նորհատուն:

Ուրեմն կը հետեւի թէ՛ աշակերտին ար-
ժանապատուութեան զգացումը մեծ հարուած
կրած է: Աշակերտն ստորնացած է, այսպիսի
աշակերտի մը՝ վարժարանէն վերջ՝ ստանջին
մտածումը պիտի ըլլայ ուրիշներուն օգնու-
թեան զիտնալ վրայ զժողովութեան մը մէջ
խիկ. անյուստղի է որ իր անձնական ուժե-
րուն վստահ գործի մը ձեռնամուխ ըլլայ, և
զժողովին կողմէն, պարագայներէ՛ գորս
եղնց յաղթական:

Աղքատիկ աշակերտներու նկարագրի այս
ստորնացումը ուղղակի հետեւանք է անոնց
հեռ մեր վարուելու կերպին: Չենք կրնար
ըմբռնել թէ՛ ինչ պատճառ կը հարկադրէ մեր
զպրօցական պաշտօնէութիւնն անոնց — ձրի-
ներուն — դրական և նիւթական պիտոյքները
հրապարակաւ մատակարարելու: Ինչո՞ւ հա-
մար մեր օգնութիւնն ընենք «ի ձայն վրայ»:
Ինչ հարկ կայ որ անմը հրապարակաւ ձրի
կոչուին և ճանչցուն: Վարժարաններու սու-
մարներուն մէջ թո՛ղ արժանապատուին անկա-
րողները իր օգնութեան կարտ. պաշտօնէ-
ութեան զատ ոչ ոք պէտք է զխտայ թէ՛ ա-
շակերտներէն որոնք ձրի և որոնք թուական-
աւոր կամ կիսաթուական են:

Մեծ վիշտ եղաւ մեզի տեսնել Սանատար-

եան վարժարանի ուսումնական տեղեկագրոյն մէջ անթոշակ և թոշակաւոր աշակերտներու ցանկը: Հասարակութեան կը բաւէ գիտնալ թէ՛ Սանատարեան վարժարան իր մեծանուն Հիմնադրին կամքին համեմատ ձրի կրթութիւն կուտայ որոշեալ թուով աղքատիկ սաներու: Վնասակար կը համարինք ձրի աշակերտներու յանուանէ յիշատակութիւնը, որ կը վերաւորէ աշակերտին արժանապատուութեան զգացումը, չբարձրացներ անոր նկարագրը, և իր մէջ ունի բան մը որ ստորնացուցիչ է, անազնիւ է:

Պարտականութիւններ կան որոնք վարժարանին բոլոր աշակերտներէն հաւասարապէս պահանջելի են. գործնականին մէջ ասոնք ձրիներէն միայն կը պահանջուին և խստիւ: Աղայներուն յարգանք տալ, աւտու իրկուն եկեղեցի երթալ, ևն. ևն. բոլոր աշակերտներու պարտքն է, բայց շատ անգամներ ասոնք վերաւորիչ խօսքերով կառավարիչներէն ձրիներուն վրայ միայն կը ծանրացուի:

Կայ պարտաւորութիւն մը որ բացարձակապէս ձրիներունը ճանչցուած է. երբ թաղի մը մէջ նշանաւոր անձ մը՝ թաղական կամ հոգաբարձու՝ կը մեռնի, վարժարանին կողմէ զրկուած սգակիրները ձրիներն են: 1890ին կարեւոր թաղի մը մէջ կրթատէր անձի մը մահուան առթիւ վարժարանը ներկայացնող քանի մը աշակերտներու ցանկ մը պատրաստելով կառավարչին տուի ի գործադրութիւն:

—Ներքեցեք, բաւ կառավարիչը, այս ցանկին մէջ թոշակաւորներ կան:

—Այո, ի՞նչ փաստ ունի:

—Սովորութիւն չկայ որ թոշակաւորները թաղումի երթան:

Ամէն թաղի մէջ այսպէս է. վարժարանին յարգանայ, երախտագիտութեան պարտքը հասուցանել հանգուցեալին՝ ձրիներուն բաժինն է:

Ի՞նչ անտեղի բան. վարժարաններու բարերարները անխափա բոլոր աշակերտներու բարերարներն են, այնպէս որ եթէ արդարեւ ո՛ր և է անձ իր կրթատիրական քանքերով և նպատակներով հանրային երախտագիտութեան իրաւունք ստացած է, ձրիին հետ հարուստին զաւակն ալ մասնակցելու է երախտագիտական պարտուց հասուցման: Հոգաբարձուն՝ աղքատին և հարուստին զաւակներուն հոգածուն է, ուստի իբր այս՝ երկու զատուն զաւակաց ալ երախտագիտութեան արժանի է:

Ձրիներուն վրայ միայն ծանրացած այս պարտքը կրկին փաստներու պատճառ է. մէկ կողմանէ կը ժողովոյն, կը լոյս հարուստի զաւակներուն ետտիրութիւնը վերձ կեցնելով զանոնք պարտականութենէ մը որ պիտի յիշեցնէր թէ՛ բան մը կը պարտէին հանգուցեալին. միւս կողմանէ կը վերաւորէ ձրիներուն զգացումները, կը դառնացնէ անոնց վիճակը, մտածել տալով թէ՛ իրենց վիճակած է կեանքի ամենէն գծուար, ախար պարտականութիւնները կատարել:

Կը փակենք մեր յօդուածը անձնական յիշատակներէ քաղուած պատմութեամբ մը, որ կը ծառայէ հաստատելու թէ՛ աղքատիկ աշակերտներու նկարագրը կը ստորնանայ՝ անոնց կարգ մը պէտքերը ձրիապէս մատակարարելու մեր յօտի եղանակին պատճառաւ:

Գրիգոր անուն աղքատ աշակերտ մը ունէի Ա. վարժարանին մէջ. որք էր՝ յանձնուած խեղճ ու աղքատ կնոջ մը խնամքներուն. երկուքն ալ կ'սպարէին զթաղական ընտանիքի մը հանապազօրեայ նպատակներով: Որք է, ըսած

էին, ուստի խեղճ տղուն անունդի, հազուադէպ, կրթութեան բոլոր պէտքերը կը լեցնէին առատութեամբ. ո՛ր և է բանի մը պէտք ունէր, կը բաւէր միայն զիմում մը ընել իր պաշտպան ընտանիքին, և ահա կատարեալ գոհացում կը գտնէր իր փախաքներուն:

Վարժարանին մէջ շատ ծոյլ էր, դասերուն մէջ դժուարութեան մը հանդիպելու պահուն իր ընկերին օգնութեան կը դիմէր, ինչպէս կը դիմէր իր պաշտպաններուն՝ նիւթական և գրական պէտքերուն համար: Տըղուն նկարագրը ստորնացած էր, ամենուն կը դիմէր, ամենուն պաշտպանեալն էր: Բարեկրթութեամբ, բայց ոչ խոհեմութեամբ, մատակարարուած չնորհները ջնջած էին անոր մէջ արժանապատուութեան զգացումը: Կր մտածեմ ուղղիչ այդ տղան, բայց ի՞նչպէս, հոս է դժուարութիւնը. կոչում ընել անոր պատուաւորութեան զգացումներուն անողուտ է, որովհետեւ ո՛ր և է կարեւորութիւն չունի իր անձն իր առջեւ. կը յարգէ՝ զիս, լա՛ւ. կը պատրաստեմ գործելու յատակադիմս և կը կսկսիմ գործադրել:

Ինձ կը կանչեմ տղան և կ'ըսեմ.

—Կ'իմանամ դժբաղդաբար որ պէտքերնիդ, գիրք, թուղթ և այլն, լեցնելու համար առանց խտրութեան կը դիմէք շատ անձերու. մըտածե՛մ էք երբեք թէ՛ անոնք ի՞նչ դիտողութիւններ կ'ընեն ընել. «Ինչպիսի Տնօրէն է աս, պիտի ըսեն, ինձ համար որ, թէեւ իր արամադրութեան տակ ունի գիրք, թուղթ, ևն. աղքատիկ աշակերտներու տալու, բայց՝ իր պաշտօնին դատապարտելի գանցաւորութեամբ՝ կը ստիպէ աղքատները իրենց պիտոյքները հոգալու ուրիշ տեղերէ:» այսպէս պիտի ըսեն անոնք. բայց ե՛րբ ինձի եկաք ձեր գրական պէտքերներուն համար և ես մերժեցի տալ, ապա կարմրեցաւ, աղղուած էր: Ծարունակեցի.

«Բայց ամեն մարդ այդպէս չմտած եր. մենք անօրէն կը ճանչնանք պիտի ըսեն. ան աղքատ տղաներու պիտոյքները կուտայ. այս աշակերտը, պիտի աւելցնեն ձեզ համար, աւելի կ'ընտրէ իր ձեռքը երկնցնել մտաւորական պատուաւոր կերպով անօրէնին դիմել և իր պիտոյքները ստանալ:» ա՛լ աւելի աղղուեցաւ, նպատակիս հասած էի. վերջացուցի խօսքս՝ յանձնարարելով իրեն որ այնուհետեւ փոխանակ ուրիշ տեղեր դիմելու ուղղակի ինձ դայ:

Այս աշակերտը երկու երեք չարափ կանոնաւորապէս յանձնարարութիւնս կատարելէ վերջ զաղրեցաւ ինձ դիմելէ, թէեւ ըստ աւանդոյն ամէն բան ունէր՝ առանց իր պաշտպաններուն զիմում ըլլալու. ուրեմն ուրիշ կը հայթայթէր իր պիտոյքները. ստիպա գաղտնիք մը մնաց երկար ժամանակ:

Օր մը հիներ հազած անձանքով կին մը ներկայացաւ ինձ գանդատ յայտնելու այն տղուն վրայ զոր ճանչցուցի ընթերցողներու անձնութեամբ կը խնդրեմ իրմէ որ յայտնէ իր գանդատանայ պատճառը:

«Առաջ Գրիգորին ի՞նչ պէտք ըլլար, գիրք, գրիչ, թուղթ, մեղան կը գտնէր. հանրմէն կ'ուզէր, էֆէնտիններէն կ'ուզէր, ուրիշներէ կ'ուզէր, վերջապէս ինձի նկատման շէր տար, աս ամիս մըն է որ ինձի շարունակ նկատման կ'ուտայ. —Ես արիւնքի ա՛լ բան մը չեմ ուզեր, ես մտաւորական չեմ, դուն պիտի տաս ինչ որ պէտք ըլլայ: —Այսպէս կը խօսի միշտ. բայց ես ալ աղքատ եմ, ես ալ չեմ կրնար ևն. ևն:»

Գրիգոր մէկ ու կէս տարիէն հրաժարեցաւ վարժարանէն, վասն զի արժանապատուութեան զգացումը որ կը զարգանար իր մէջ, թո՛ղ չէր տար որ ծերունի, տկար մայրը աշխատցնէ. կը մտնէր կեանքին մէջ պատուաւորապէս, առանց հանձմին և էֆէնտիններուն դիմելու, իր ճակտին քրտինքով ճարելու իր և իր ծերունի մօր հացը:

Եղբակացութիւն. —Աղքատ է աշակերտներու հետ մեր վարուելու ընթացքը փոխենք, ազնուութեամբ վարուինք անոնց հետ: Մեր ուղորմութիւնները ընենք այնպիսի եղանակաւ մը որ անոնք չստորնանան. վերջնապէս բաւանանք աղքատ աշակերտներու հրապարակաւ «ձրի» յարջօրջութիւն. թող խաբարանչիւր վարժարան ունենայ դրքեր՝ ի հարկին անոնց փոխ տրուելու համար:

Երբ աս կերպով վարուինք անոնց հետ, կրնանք իրաւունք ունենալ յուսարու որ անոնք որ մը ցոյց պիտի տան տակուն, ինքնափստահ և յարատեւող ողի մը, որ անվիճելի պայման պիտի ըլլայ իրենց ապագայ յաջողութեան:

Մ. Գ. ՄԱԼԵԱՆ

ԿՐԾՆՔ ԵՒ ԼԹՂԴ ԴԱՐՈՒ

Ի Մ Ա Ս Տ Ա Ս Ի Բ Ո Ի Թ Ի Խ Ն Ը

Ա.

ԱՌ ԵՂԻԱ ՏԷՄԻՃԻՊԱՇԵԱՆ

«ԵՂԻՅԻ ԼՈՅՍ» Այս հրամանը զոր էն կ'որոտար միգամածներու խաւար քառսին մէջէն, միլիոնաւոր դարեր ետքը կուգայ, կը գտնէ աւագէ: Հատիկի տարօրինակ էակները, որոնք կարճ կեանքի մը մէջ —հողին փակած յաւիտեան— իրենց անբաւապէս դաճած փոքր-կուրկներէն սատուներ կ'ընեն անհասանելիին հասնելու և մեծ գաղտնիքը թափանցելու համար, — և երկարակեան սարուաւի մը նըման կը հոսի այն շղթային վրայէն, որուն օղակները դարերն են, որուն մէկ ծայրը Առաւօտը և միւսն ալ ոչնչութեան կը հասնի...:

Աշխարհ կոչուած պղտիկ, այլ բարոյապէս մեծ գունդին շրայ տարբերութեան անսահման յեղաշրջումներէն վերջը հողին մէջը պղլուած նուաղ և ողւատ ճառագայթ մը կը ծնանի յաւիտեական արեւէն, և իր գողտը ու մանկունակ քայլերով վերելք մը կը սկսի, շարունակ մօտենալով ծայրագոյն գաղտնաբանականին, որ սառն, հեռու է անհունապէս: Ո՛ւր կ'երթանք այսպէս:

Եւ այս հարցման յարակից միւս հարցերուն պատասխան մը կը ծնանի, կրնաք, որ ինքնին մշտապես և ամպաքօզ գաղտնիք մըն է, հողին երեւ աշխարհին մէջ մալրած էակի մը հանդիմանը, ամբաւորեալ վերամբարձ...:

Ի՞նչ է կրօնքը: — Արարչին և արարածին տարեայ յարաբերութիւնը: Ո՞վ է Արարիչը...:

Եւ հոս կը կատ' գրիչը, որովհետեւ հաւատքը պիտի սկսի:

Ստիպոյն ես չեմ ըսեր Արեւելիի հետ թէ նախնեաց տրուականներուն անուշ ընդխառնումն է կերտած գերազոյնի մը գաղտնաբարձ. և ոչ ալ Բէյնի հետ, թէ երա՛զ է տիեզերքը, առանց Արարչի, — թէեւ մեծ խորհողներ են անոնք:

Ինձի համար ճշմարտութիւնն է Աստուած: Տարբեր դարերու և տարբեր ժամանակաց մէջ Ան ընկերացած է մարդոց և խօսած է ա-

նոնց հետ, անոնց հոգեկերտն հետ: Մարդ չի կրնար ուրանալ անոր գոյութիւնը:

Ա՛ն :

Սաքիամունին ըստ՛ւ իր կնոջ:

«Մտիկ ըրէ, Ռազի Վիրաշի խորհրդէն Ա՛ն, կը խօսի . . .»: Այս «Ան»ն Աստուած էր:

Փրկիստիաներէն ոմանք կարծեցին թէ մարդ էակը մշտնջենաւորելու համար դրո՛ւստած գաղտնաբեր մըն է Գերագոյնին խորհուրդը, վախ մը, դուստմը, համերաշխօրէն իրաւանց եւ պարտուց սահմանադրած մը:

Սակայն չէ՛ր այդպէս:

Ճշմարտութիւնը ինք պինքը յայտնեց ամեն կլիմայի ամեն ազգերու մէջ: Էվէրէսթի ըստորոտէն մինչեւ այն լեւը, որուն վրայ ջրհեղեղի շարժուն աշխարհը հանդէպաւ, մարտնչին մէջէն հրաւաւ, Ողիմպոսէն շանթարձակ, արշալոյսին մէջ գմայլուն, վերջաւոյսի մէջ նուաղուն երեւցաւ:

Ձգայտով խորհովի մը մտաց համար ուրիշ անուն չունին Կոմիւնիկոս, Լիգուրիոս, Զրադաշտ, Պլատոն: անոնց բոլորին անունը մէկ է, . . . Ճշմարտութիւն:

Ամեն մեծ դարեր ունեցած են իրենց փառքերը:

Սակայն անոնք նոյն եռոտանիին չ'րա՛յ կայնած նոյն հարցերովը կը շարժարուն եւ անյայտ գոլորշիներէ ներշնչուած աւելի մօտ կ'աղբին հոգեկերտ աշխարհին, վեր մարդերու աշխարհէն: Անոնք մոլորուն ճառագայթներ են, ինկած հրեշտակներ թերեւս, որ աւելի բան դիտեն անմահութեան վրայ:

Եւ ինծի համար նոյն գործը կատարել կը նկատին՝ բնագէտը որ տիեզերական օրէնքները վերլուծել կ'աշխատի եւ իմաստասէրը որ ընկերային շարժական ու մնայուն կանոնները կ'ուսումնասիրէ: Լավութիւնն եւ այլը, նոյն արեւին կը նային — թէ՛ եւ տարբեր ամպերու ընդմէջէն — Ճշմարտութեան:

Բ.

Նպատակով քիչ մը շեղեցանք նիւթէն: Պանք բան խնդրոյն:

Կրօնքը որ սկզբունքով մէկ է ամեն տեղ, որչափ որ Աստուծոյ եւ մարդուն յարաբերութեան համար օրէնքներ կը արտադրէ, նոյնպէս ալ մարդու եւ մարդու իրարու հետ ունեցած ընկերային կենսակցութեան եւ սուղնշութեան համար կանոններ կուտայ: «Սիրեալ զնկեր քո իրեւ զանձն քո»ն է մէկ հիմը կրօնքին եւ իմաստասիրութեան: Եւ այդ ըսկզբունքը ճշիւ կատարելու կը ձգտին բարոյագէտներու Զանքն ու հիգը: Այդ սկզբունքներն վրայ աւելցնելով «Սիրեալ զԱստուծո»ն, կուենանք կրօնքը ամբողջ:

Կրօնքին արտադրած օրինաց կատարման մէջ է աշխարհի վրայ անխառն ու անկեղծ երջանկութիւնը, եւ կրօնքը որի բան չի հրաւարէր բայց միայն իրաւունքի սահմանին մէջ ապրել՝ չանցնել այդ սահմանէն:

Մարդ իր վայրենի վիճակին մէջ անորոշ զգացողութիւն մը ունի բարոյական օրինաց նկատմամբ: Եւ այդ է պատճառը որ մարդուն ստեղծումէն հարկաւոր դարեր վերջը հազիւ հազ արեւոր փորձառութեամբ մը կը գգուին կրօնքին հիմերը: Մարդկութեան այդ հին վիճակը այսօր բոլորովին աւելցուած մըն է մեզի համար:

Ամենէն հին բարոյագիտին հնութիւնը 4000 տարիէն անդին չանցնիր, եւ չորս հազար տարիէն առաջ տալիսին դարաւոր մարդկութիւն մը կար: Բայց թէ ինչի՞ կը հաւատային կամ ի՞նչ օրէնքներ ունէին երկրաբան

նական մեծամեծ փոփոխութիւններու ժամանակակից մարդիկ, — գաղանիք մըն է այսօր:

Երկրաբանութիւնը կը սորվեցնէ թէ եւրոպայէն աւելի մեծ երկիր մը գոյութիւն ունէր այն տեղը, ուր այսօր Ազլանդեանը կը տարածուի: Այդ երկրին վրայ անշուշտ քաղաքակրթութիւն մը կար, կամ գէթ ճամբայ մը որ հաղորդակցութեան կը դնէր եգիպտական եւ հարաւային Ամերիկեան հին քաղաքակրթութիւնները: Անհուն գաղանիքներ:

Մովսիսի աւանդուած «Ես եմ Որ էն»ը, այս ր կը գտնենք յեգիպտոս Քարնաքի աւերակներէն քիչ հեռու բուրգի մը ճակտին վրայ մեհենադերով զրոյնուած . . . 4000 տարուան հնութիւն մը, եւ մի եւ նոյն ատեն հարաւային Ամերիկայի մէջ Բերուլի հնօրեայ տաճարներէն մէկին վրայ գրուած՝ «Էր, է եւ պիտի ըլլայ» . . . : Ուսկից այս մեծաւորութիւնը:

Մ'հ, այդ գաղանիքները չարչարեցին հին ատենի հէ՛ք մարդկութիւնը՝ մինչեւ միգամային դրութեան մը կազմակերպութեան նման մէկիկ մէկիկ երեւցան օրէնքները, եւ կրօնքը՝ մայրը բարոյական օրինաց:

Գ.

Ընդունելու համար թէ տարբեր կրօնքները մէկ աղբիւրէ կը բլլան, քիչ մըն ալ բաղդատութեան դնենք անոնց արամադրած օրէնքները, ինկած մարդկութիւնը բարձրացընելու համար:

Հետեւինք սա շարքին:
— «Ամեն բան ինք եղաւ, ամեն բան ինք է, եւ ամեն բան ինք պիտի ըլլայ»:
— Սիրէ՛ առաքինութիւնը առաքինութեան համար եւ գործոյդ համար վարձք՝ մի՛ սպասեր:

— Մահկանացու, իմաստուն եղիր, եւ փիղէն տանապատիկ աւելի զբաւոր պիտի ըլլաս:
— Զուգիւղ պակասութիւնը խոտորմանէ արեւին ու մարդոց առջեւ, եւ դուն լուացուէ Գանգէսի ջուրերուն մէջ:
— Բարի եղիր եւ մեռնելէդ անմիջապէս վերջը պիտի ջնջուի Լուսինդ եւ ալ ցաւ պիտի չզգաս:

— Շնութիւն մի՛ ըներ:
— Մի՛ գողնար:»

Հն՝Ի՛Ի՛ ԻՄԱՍՍՍԱՍԻՊՈՒԹԻՆ:
— «Պիտի անմահանաս»:
— Ես եմ որ էն:
— Տիեզերքէն առաջ անձանթ խաւար մը, անթափանցելի մթութիւն մը կար:
— Ծնողդ պատուէ:
— Առաքինի եղիր եւ լիճին գտաւորները մահէդ ետքը գործերդ պիտի հաշակեն:
— Սակաւապետ եղիր:
— Գաղանիք մի յայտներ:»

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ

— «Ամեն բանի արարիչը անծայր ու անըսկիր ժամանակն է: ԲԱՆՆ է անոր սրբին, որմէ ծնան Որմիւղ (բարի) եւ Ահրիման (չարի) տոտուածները»:
— Երկրագործութիւնը ամենէն լաւ գործն է:
— Աղօթէ՛ մաքրութեամբ հողի եւ մարմնոյ:
— Հինգ տարեկան զուկիդ բարին եւ չարը սորվեցուր:
— Պիտի անմահանաս:»

ԶՐԱՒԱՇՏ

— Խնայող եղիր:

— Առաքինի է այն, որ իր աշխատանքով նաւ մը կը վառարկի:

— Սուտ մի խօսիր:
— Առանց չահի գործ մի ըներ:
— Մահէն ետքը սննդութիւն:»

ՓԻԻՆԻԿԵԱՆ

— «Պատուէ բնութիւնը»:
— Տիեզերքը յաւիտենական է:
— Կինդ խորհուրդներուդ ընկեր ըրէ:
— Օտարականը պատուէ եւ հունձքի ատեն անոր բաժինը մէկ կողմ դիր:
— Վատ անունդ տիղմի մէջ կը թաթխուի:
— Անցեալին պատմութիւնը մի գրեր: Աւանդէ:
— Յատուկ ոտացուածք մի ունենար:
— Պատուէ ծերը:
— Մահէն ետքը արին պիտի վարձատրուի, իսկ վատը պատժուի:»

ԿԵՂՏԱԿԱՆ

— «Մի դարներ թշնամիդ, խղճիդ զարկած կ'ըլլաս»:
— Մի՛ ըներ այն բանը, զոր չես ուզեր որ ուրիշներ քեզի ըներն:
— Պատուէ ծերերը ու Մանտարիները:
— Տունդ մի թողուր:
— Դեղանեաց պիտի փոխարկուիս եւ ամենէն վերջը մեծ էակին երթաս:»

ԿՈՄԲԻԿԻՈՍ

— Տանաբանեան:

ՄՈՎՍԵՍԻ

«Կատարեալ եղիք ինչպէս որ Զեր երկնաւոր հայրը կատարեալ է:»

ՅԻՍՈՒՄ

* *

Ահա ասոնք են ազգաց կրօնքներուն հիմերը: Այս օրէնքները հաստատող անձերը յարաբերութիւն չունեցան իրարու հետ, քանզի շատերը քանի մը հազար տարիներու պատկառելի հնութեամբը անջրպետուած են իրարմէ: Սակայն անոնք նոյնը զգացին, նոյնը խօսեցան: Տարբեր կլիմաներու ներքեւ ներշնչուեցան, գերագոյն Բանէն եւ աշխատեցան ամպերը հալածել երջանկութեան վրայէն, որպէս զի մարդ էակը կիանքի աղմուկին մէջ աչքերը սեւեռուն Գերագոյնին՝ յառաջ ընթանայ:

(Շարունակելի)

ՎԱՀՐԱՄ

ՏԱՐԻՈՅՆ ԶՈՐՍ . . .

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն Ն Ե Ր Ը

«Տարւոյն չորս եղանակները» կ'ըսուէր. ներկայ 1894 տարւոյն չորս բառարաններուն վրայ ալ կը խօսուի: Տարւուան մը մէջ չորս բառարան. բայց շատ չէ՞ ժողովուրդի մը համար, որուն գրականութիւնը — գոյութեան թէ՛ չըգոյութեան վէճին մատնուած — տարին չորս գիրք՝ չորս գրական գործ՝ չարտագրեր: Խընդիրն այս կերպով դրուելով՝ երեւոյթն անբացատրելի պիտի մնար: Ուստի պէտք է զատել լեզուի բառարաններն հայերէնի բառարանէն: Զորս բառարաններուն միայն մին հայ լեզուի բառագիրք է, միւսներն օտար լեզուներ ուսանողներուն ի պէտս են: Մէյ մէկ բառ՝ այսօր՝ այդ բառագրոց իւրաքանչիւրին վրայ:

Հիւնքեարպէյնեան Տ. Յովհաննէս Հօր գործն եղական գործ մ'է: Գիտուններն ամեն թերեւս չը գնահատեն զայն, այլ ամեն գի-

տուն չը կրնար սյգալիս յղացում մ'ունենալ բառերու ծագման և անհնգման վրայ: Բառարանի տեղ՝ «Բառարան» ըսեն գուցէ ումանք, անգիտանալով թէ՛ իստին խնամատիրութեան մէջ եւս քան զեւս ընդարձակ նըշանակութիւն մը կը ստանայ, ու չը գիտնալով՝ միւս կողմէն՝ որ բառերու հետ խաղացող այն աշխարհի քահանայն իրենց յաւակնոտ մտքին հետ ալ կարող է խաղալ: Եւ Հայ ազգին մէջ աւելի արամիտ մարդ չեմ ճանչցած, և՛ աւելորդ է ըսել՝ հայ երիցանց դատուն մէջ աւելի հմուտ քահանայ: Գեղեցիկ գրութի մը, բառին բնարանական ու բարոյական նշանակութեամբ: — Հիւնքեարսէյէնուեան բառարանը մասնաւոր քննութիւն մը կը պահանջէ:

Լեզուի բառարաններուն ժամանակի կարգաւ առաջինն է «Գրգանի բառարանն հայերէնէ գոգղիւնէն», զոր ինձ պատրաստել առաւ և հրատարակեց զրաւաճառ-հրատարակիչ Ջարեհ Լիֆէնտի Թորոսեան: Այս բառարանն աւելի աղէկ կրնար ըլլալ, բայց աւելի աղէկ եղաւ համանման Ռսկեան բառարանին, որմէ թէեւ փոքր ծաւալով՝ այլ անկէ աւելի բառ կը պարունակէ հին թէ՛ նոր: Սակայն այս բառագիրքն ուրիշ անբաղդատելի առաւելութիւն մ'ունի. բառերը զիստգիր են ամբողջ, անորոգութեան մը կամ երախտագրութեան արտայայտութեան նըման: Նորութիւնն յաւելաւ կը գնահատուի, մանաւանդ նոր սերունդէն՝ որուն ձեռք կը պատի արդէն Թորոսեան Լիֆէնտիին այդ հրատարակութիւնն ալ:

Նոյն առաւելութեամբ օժտեալ է Կոմիտաս Լիֆէնտի Ռսկեանի հայերէնէ գոգղիւնէն վերայիւալ բառգիրքին երկրորդ տպագրութիւնն ալ, որ արդէն 2 տասին հասած է: Վերջին երեսներորդ անգիրն վերջին բառն է «Ջգոլի», և կրնայ ըսուիլ թէ զործն զգալի պահաս մը կը ձգտի լեցնել: Այս — արդէս ամեն բառարաններու — ժխտական մէկ առաւելութիւնն ալ այն է թէ, զործածողը մերթ բառ մը երբեք լեզուաւ կը արգիլ առանց... բառին նը-

շանակութիւնը սորվելու: Համբալը կը բանալ բառարանը, զոր օրինակ, «Ջգոլի» բառը նայելու համար (որուն նշանակութիւնն՝ աւելորդ է ըսել) չը գիտէ: Գլխադիր ՋԳՍՓՈԿ բառին առջեւ նոտագիր կը գտնէ «Թերանթի»՝ փակագծի մէջ. (փակագծի մէջ՝ ես այդ բառը չը գիտէի): Տղան ինչ ուրախութիւն ունի որ գոգղիւնէն մէկ բառ մը գտաւ, փոխանակ երկտասնեակ բառերու. կը փութայ գործածել Brettele բառն, որուն հայերէնն ու առաւելորդն ալ գիտէ... Իսկ խոսող Ռսկեանին նման (անունը միայն չը գար այս վայրկեանս): Կը կրկնեմ, այս պակասութիւնն Ռսկեան Լիֆէնտիին յատուկ չէ: Նոտագիրքեալ ամբարանութիւն մ'է, զոր կը յարգենք ամենքս ալ: Եթէ մարդ մը իր գործածած բոլոր բառերուն նշանակութիւնը գիտնար, Արիստոտել կ'ըլլար: Բայց յուսահատելու չէ որ մեր ողորդ, կամ գէթ անոնց ողորդ, պոպիկ կամ միջակ Արիստոտելներ ըլլան, քանի որ վարժարանաց մէջ Առարկայից դասերը կը շարունակուին... առանց ուսարկայի:

Եւ վերջը սկսաւ հրատարակել իմ Գրգանի Ֆրանսահայ բառարանի երրորդ տպագրութիւնն, — որ քիչ մը զօռնարաւ պիտի կրնայ զրպան մտնել: Այս բառարանն այնքան խիտ գործ մըն է որ... հոն զրաւ բառերս նայելու համար մերթ կամ յաճախ եւս ալ բառարանն պիտի նայիմ: — Եւ մերթ, նոյն ժամանակ խղճուելու զգայութիւնը պիտի ունենամ, այնքան խիտ է: Ուրիշ վախ մ'ալ ունիմ. կը վախնամ որ չինած բառերուս ոմանց կամ բազմաց նշանակութիւնն հարցնելու համար՝ բառարանիս գործածողը մենարանիս ճամբան բռնեն, — ուր արդէն չափէն աւելի այցելուներ կ'ընդունիմ յորմէ հետ հոն հաստատուած եմ. «Հիացող»ներու խումբեր, որոնք մերթ... անիծել կուտան ինձ օրն՝ ուր «Հիանալի» ծներ եմ, և զիշերն ուր մայրս՝ ի տես արգանդին անգրանիկ պաղպղն՝ բացող անցեր է. «Անդրանիկ» գրողէս պիտի ընեմ: Այլ մէկ անիծքի փոխարէն քանի՛ օրհնենք կը ըզլին սրտէս, երբ՝ վերքնի՛ ետնու:

Համար՝ բանամ Լիգուլին խնամատիրական երկերն, և՛ Ֆրանսահայ բառագիրքս յօրինելու համար՝ բանամ բառարաններու թագաւորն որուն վրայ զրոյմուած է — Լիգուլ:

ԵՂԻԱ ՏԵՄԻՐՃԻՊԱՆԵԱՆ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ

ԿԻՒՄԻՆՇՆԻ-ԳԱՍՊԱՐ ԱՂԱ

(Շար. և վերջ 19րդ թիւէն)

Կիւմիւշնի-Գասպար աղային խանութը՝ տակերիչներու տեսակ մը «պօն-մարդ» էր. ամեն անգամ օսկերչական ազգանքներ կը գտնուէին հոն, ուղին ալ աժանն ալ:

Սուէլի Զրանցքին բացմանն առթիւ, երբ օգոստոսիաւ հիւրեր Պոլիս եկան՝ ուղեցին այցելել մեր Մեծ Դուկան ալ:

Աւտորիոյ կայսրը՝ Չուխաճի-խանը Կիւմիւշնի-Գասպար աղային խանութը մտաւ, և ի մէջ այլոց, պատուակոն և մաքուր զմբուխով մը հաւանելով՝ ծախու առաւ զայն շատ աժան գնով: Այնպէս որ՝ երբ Գասպար աղային որդին Գարիբէլ Լիֆէնտին գիտել տըռաւ հօրը թէ՛ «ինչո՞ւ այդչափ աժան գնով կը ծախէ», Գասպար աղան կը պատասխանէ. «Ջաւախ, այս հիւրերը՝ Եւրոպայի մէջ շատ բաներ տեսած են, մեր այս գարգերուն կարօտ չեն. բայց ինձի համար մեծ պատիւ մը չէ՞, երբ յիշէ նորին Վեհափառութիւնը թէ՛ Արեւելցի Հայ օսկերչի մը ձեռքէն գնած է այդ քարը»:

* * *

Հանգուցեալ զրաւաճառ Մարգարեան Յարութիւն աղան՝ երուստղէմի գանձարանը այցելելէ ետքը՝ երջանկայնաբան Եսայի Պատուարբին ըսած էր թէ՛ «Կիւմիւշնի-Գասպար աղան հարստութեան քով բան մը չէին տրած եր այդ գանձարանին մէջ տեսնուած ոսկերչական հարստութիւնները. և իրաւունք

ԾԱՂԻՔԻ ՔԵՐԲՈՒՆ (5)

ԵՂԻԱ ՏԵՄԻՐՃԻՊԱՆԵԱՆ

ՍԻՐՈՅ ԽՅՐՀՈՒՐԴԸ

(ԶՈՒԱՐ ԹԱՆՈՒՆ ԵՍԱՆ ՆՈՐԱՎԷՊ)

Սոգոմիկ երաժշտական երկու մեծ զբոսայտներուն զեղադրական դաւանանքն ալ կատարելագոյն պիտի իւրացնէր, երբ հետեւէր երաժշտութեան: Իտալական մենադաշնակութիւնն ու գերմանական յոյնադաշնակութիւնն եղած են — պիտի բռնէ — զգայնիկ հոգւոյն տարբեր արամադրութեանց համար՝ պատասխանելու համար: «Թաղա թուգա տըղարդ»ին միաձայնութեան չէր ձանձրանար ձմեռն, որովհետեւ մարդաս զգայարանքն ու հոգին՝ միազայն ու միաձայն այդ եղանակին մէջ՝ հաճոյքով կը համակերպէին յանրազայն ձայնից ու տեսարանաց միօրինակութեան: Սակայն երբ սաքուկ տալիճնայրդ տրոփուն գարունն իր ձայնի ու կերպարանքի իւրաքանչիւր փոփոխումներով զայ հակադրել մարդաս զգայարանական թէ՛ զգայնական կրկին դրսի եկան վրայ, անսահման անյող տարածականութիւն մը տալով տեսողութեան ու լսողութեան ու հաստատութեան գործարանաց արդէս և հոգւոյն բոլոր ծակախնդրուն:

Եթէ կրնայ այսպէս բացատրուիլ, յայնժամ հոգիք և զգայք անզգադասէս կը արամադրուին ու կը ձգտին բազմափոխութեան ու բազմափոխութեան: Մեր յարեղունակ փոքրիկ գիյցալուհին ալ՝ գարնան եղանակին՝ երաժշտութեան Գերմանական գոգղիւն կը պատկանէր՝ յանգէս: — Մեծ պահոյ երկայն օրերուն՝ ուր չինութիւնը կը սկսին՝ Տրգոլիւն միաձայն երաժշտութիւնն և աղեկին ու աղեղնաւորին միադիր խաղարկութիւնը չէր փնտռուեր այլ եւս: Կը սպասէր որ բեմաբարձ խոնարհ կենդանեաց երամն անցնէր փողոցէն. կը համբէր Սոգոմիկ. «Մէկ, երկուք, երեք, չորս, հինգ, վեց, ա՛ն ի՛նչապար, օ՛խ» կը ձայնարկէր ցնծալին: Համարեք բերանն, այլքան նախերգան բառական համարելով նուագահանգէսին, անդունքնին կ'ընդլայնէին և գանկացունց ջրադրգիւ ձայնի խաղարկեաց սոցոլում մըն է կը սկսէին գարնան այն փողոցի սոխակներն: Եւ ահա զսրոցէն արձակուած աղայոց երամազն, որ՝ քարերով պինուած ու «տիհ» երով ուռեցած՝ կու գար ամբողջացնել բացօթեաց տարածու այդ նուագախումբն: Այլ փողոցի «օւքեղա»ներուն հոգին չէն միշտ շուններն, որոնք քմկմաղներով ձայնարկանքեալ արհամարհական կաղկանձիւններ կը պրկեն երամակին ետեւէն. քմկմաղը ցառ-

մնացոյտ ծամածուծութիւններու կը փոխարկուի սակայն, եթէ՛ փողոցին մէջուցն՝ այն չաքստանի բեմակիւղաց անցքին վրայ պատկած գանուին չորքստանի լած մարօնիները: Բաղնիքի տեսարանէն յետոյ ամենէն չափազրգիւն էր այս՝ Սոգոմիկին համար: Եւ այդ նուագախումբ-կերպարանքն ամենէն կարեւոր անձն ինքը կ'ըլլար, բոժոժներու ձայնին ի լուր՝ սանդուղին երկու սաքը մէկ՝ զուրը վաղելով, ու շուններն ու գայլատան աղաքը զրգուելով: Մեր փողոցի-տունի մանչ-աղջիկն ուրիշ չը պիտի ձգէր այդ մալմաճատու գործքն, եթէ անպատճառ մը կայծակնացոյտ սպառակ մը կերած չըլլար խաղանէ մը, որուն անձող օրածայր կարմիր-ձերմակ զգալին օղին մէջ թոցուցած ու երամին յառաճարակն ակունջներուն վրայ ձգած չըլլար:

Այլ կենդանին տեսնելէն՝ չոյլէն՝ չօչափելէն անբացատրելի հաճոյք մը կը զգար Սոգոմիկ: Քուստիկ մը զլխուն ինչէր բերաւ տարի մը, ուր՝ մայիսին՝ իշու կաթի գեղաւորութիւն մ'ըրաւ Միհրան սկարպոյց (այն ժամանակուան «գուլօղոյն» էր իշուն կաթը): Պարտէզը վարդ չէր ձգեր՝ կաթնալաճառին կը տանէր, արդէս վի չը արանջոյ՝ երբ կաթը ընկեր չորքստանիկը չարչարէ: Պոչն կը քաշէր, ակունջները կը քաշէր. իշկան ցանցաւ

այ ունէր, որովհետեւ Գառապար աղան չատ հարուստ էր ու այդ հարստութիւնը՝ աւելի բազմապատկելու համար, ամեն հնարադիտութիւն ի գործ կը դնէր:

Անցեալ դարուն մէջ՝ ջոջ սոկերիչները սեղանաւոր ալ էին, և ջոջ սեղանաւորները միանգամայն սոկերիչ, որոնց մէջ նշանաւոր եղած է մանաւանդ Չամիչ Յովսէփ Ամիրան, որ 1802ին շատ մը փաշաներու, բարձրաստիճան պաշտօնատարներու, և բազմաթիւ տեղաւոր անձանց թէ սեղանաւորն և թէ ոսկերիչն եղած է:

Կիւմիւշճի Գառապար աղան ալ՝ իրեն ժամանակակից մեծամեծ անձնաւորութեանց հետ միայն սոկերիչական գործերով կապուած չէր. երբեմն սեղանաւորական գործեր ալ կ'ընէր, սակայն միշտ՝ իւր կէտ նպատակին՝ սոկերիչութեամբ յառաջանալն էր. ուստի ասոր համար չափազանցութիւններ, ընկերութիւններ կազմեց և մասնաձեւեր հաստատեց, որոնց մասնակցեցան՝ իրենց գնահատելի գործունեութեամբը՝ սոկերիչ Հաճի Էգնա Աղա, Միշտեան Պապա-Յովհաննէս, և ասոր ընկերը Պէյրիճեան Իսկէնտէր՝ որ հայրն է համբաւաւոր արուեստագէտ Պ. Սոփանիկի:

Կիւմիւշճի Գառապար Աղան՝ իւր արհեստակցներուն մեծ ծառայութիւններ մատուցած՝ և 20ի չափ մարդեր կարեւոր դիրքերու մէջ դրած է, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ այդ գովելի անձնաւորութիւնը իւր արուեստական գործունեութեան հետ՝ ունէր նաեւ օրինակելի մարդասիրութիւն մը: Գառապար Աղան՝ իրեն բարեպաշտ մարդ՝ միանգամայն սուսմաստէր եղած է և իւր բարի յիշատակները ցարդ չեն մոռցուած Գուրու Չէմէի, Օրթագիւղի, Ստենեայի, Գանալիլի և Գուսգարաւի զբաի Ս. Յարութիւն եկեղեցիներու և Ս. Պողոսեան ու Մայր եկեղեցւոյ Ս. Էռնանուրջեան վարժարաններուն մէջ:

Չմոռնաճր բնելու թէ Գառապար Աղան ամիրայական և էսնաֆական պայքարներուն մէջ զարմակցելէ յետոյ՝ Ս. Փրկչի Աղդ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան մէջ գնահատ-

ուելի պաշտօն մը վարած և Աղդ. Պատրիարքարանի այլ և այլ ժողովներուն մասնակցութիւն ունեցած է, մինչեւ ի խոր ծերութիւն:

Կիւմիւշճի Գառապար աղան՝ իրեն հաստատ ընտանիքն ունէր և Գուրու Չէմէի մէջ Աղարիկեաններէն գնած ծովեզրեայ ապարանը, ուր վախճանեցաւ 1871 յուլիս 31ին շաբաթ երեկոյ, 75 տարեկան հասակին մէջ: Ու օգոստոս 2ին կատարուած փառաւոր յուղարկաւորութենէ մը ետքը սրուն կը նախագահէր ժամանակին Սրբազան Պատրիարքը իւր շուրջն ունենալով բազմաթիւ եկեղեցականներ և յոգնախառն ժողովուրդ՝ մարմինը փոխադրուեցաւ Սամաթիա, և ամփոփուեցաւ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյն բակը, որովհետեւ նոյն թաղի այրացուէր աղջկանց վարժարանի վերաշինութեան համար կտակած էր 2000 լիւրայի մօտ գումար մը:

Կիւմիւշճի Գառապար Աղան թողած է քանի մը աղջկաներ և պայտաւոր մը Կիւմիւշեան Գարբէլէ Էփէնտին, որ թէեւ այժմ գրեթէ մեկուսացեալ կեանք մը կը վարէ, և հնաթիւանց հաւաքածոյներու ուսումնասիրութեամբ կը զբաղի, բայց մասնագէտ սոկերիչ մըն է, աշակերտ՝ Մինասեան Պապա Համբարձումի:

Գարբէլէ Էփէնտին ունի հարուստ հաւաքածոյներ շատ տեսակ հնութիւններու ինչպէս նաեւ Սաղմունի և այլ շատուածոց պատկերները ներկայացնող մատանիի քարեր, բեւեռագրերով սկիւնաքիւղ կնիքներ, և այլն:

Գարբէլէ Էփէնտի, իրեն հօրանոյն հարազատ դուստր, որդեգրութեամբ մրիւթաբաժնէ շատ մը սրբեր, որոնք նախ՝ Շահնազարեան վարժարանի մէջ կրթուած ու ետքը Եւրոպա գրկուելով զարգացած՝ մարդ եղած են:

Գարբէլէ Էփէնտին, իւր ամուսնութեան տակաւ հաղորդակի մասանի մը նուիրած էր ժամանակին Ս. Պատրիարքին որ յատկապէս հրաւիրուած էր, յանձնարարելով որ չի ծախել զայն, որովհետեւ՝ բոլոր էր՝ այդ մասնին:

Նեղ ու հանգարտ կենալ, ստահակ աղջկիւր թխմաստը քթին ծայրը կը հաստատէր՝ միւս մասներն իրարմէ լայնօրէն անջրպետելով, և աջ ձեռքին թխմաստը կը կցէր ձախ ձեռքի ձկնթիւն—հաւասար՝ իւր ասպարէզ կարգաւոր՝ լայնութեամբ մը բանալով միշտ մատուցեմն. և անցորդն աւելի կըսէր ու գրգռելի նախապիք մը, նոյն խի քարէ սուսմի մ'աղանջլիթին չընդունելու համար՝ քայլերը կ'երազէր ու չրթունքները կը սեղմէր:

Սակայն, անկեղծօրէն, Մաշտոցեան ընտանեաց բոլոր բարեկամք բոլորովին ալ չէին ուզեր ու զգուստանայ՝ աղջկան վարք ու շրնորհք ստանայ երեւութական աղբ էակին: Անհնար էր Սոգոմիլէն աւելի ճիշդ ու սիրուն կերպով նմանութիւն ընել և կամ անսածն աւելի նկարուն կերպով պատկերացնել, բովանդակ ընկերութիւն մը ժամերով կրնար զրօնցնել: Հասարակ բանաբառակաւի մը չէր, վերսկզբան ձիւրն ունէր՝ մեծ արուեստագէտներուն նման: —Բաղնիքի «չլիկ»ներէն յետոյ Պատուելիին նմանութեան մէջ կը գերազանցէր Միհրանին քայլը: Խեղճ պատուելին զոհ գացած էր Սոգոմիլին ստուգաբանութեան: Հայր Սուրբն՝ իւր կրօնականի խիղճն հանդարտեցնելու համար՝ ակամայ գործադրած էր իւր սրտումն: Իւր հրաժարեցումն ալ—

քարը եթէ ծախուի՝ հազիւ 50 սոկի պիտի բանէ, մինչդեռ 500 սոկի կ'արժէր երբ փրնաւուելու ըլլար: Սակայն ու մը երբ ամիրայականութիւն մէկը Ս. Պատրիարքին ներկայանալով իւր նիւթական անձկութեան մէջ ըլլալը կը յայտնէ և օգնութիւն կը խնդրէ, Պատրիարքը՝ որ զրամ պահելու սովորութիւնը չունէր՝ կը հանէ այդ մատանին կուտայ անոր լսելով. «Ասկից ցոտ ուրիշ բան մը չունիմ: Տար այս մատանին գրաւ դիր, ու քանի մը լիւր տոնելով՝ գործդ տեսիր, ետքը Աստուած պարգևատրէ»:

Ամիրայապետը՝ մատանին առածին պէս փոխանակ գրաւ դնելու, սոկերիչներուն շուկան աճուրդի կը հանէ, բարեբաղդաբար նուիրատուն զայն ձանձնալով՝ կը կռահէ գործը, և խոյն գնելով զայն Պատրիարքարան կ'ընէ և կրկին ն. Սրբազնութեան կը նուիրէ:

Ա. Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԱՐ Հ Ե Ս Տ Ա Ի ՈՐ Ի Կ Ե Ա Ն Ք Է Ն
ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ

ՀԱՅՈՒԹԱՍ
(Շաբ. 19րդ թիւէն)

Կրեն թէ թշուառութիւն ու յաջողութիւն իրարու կը յաջորդեն անընդմիջաբար. Հաճի Թոմասի զլխուն եկածները կ'ապացուցանեն ստիկա:

Հազիւ թէ Ուստա Թոմասի խեղքը գլուխը պիտի դար, գաւակէ մը բաժնուելու ցաւը հազիւ կը մեղմանար, հազիւ թէ կերպէր որդիին յաջողութիւնները, ու երկրորդ անգամ մըն ալ Երուսաղէմ երթալու խորհուրդը հազիւ թէ մտքին մէջ կը պտտայնէր. զի «օխտն անգամ պիտի երթար եթէ Տէրը յաջողէր», երբ յանկարծ անտիկնալ հարուած մը եկաւ եղծել, աւրաբիկ ծրագրեր: Օր մը չէնք մը երկրորդ յարկէն վար ինկաւ, արգիւնքը՝ երեք ամիս հիւանդ պառկելն եղաւ: Արդէն ինքը օրը օրին դժուարաւ ապրող մարդ սրն էր, հիմայ որ գործ ալ չունէր, ինչ

դարաւոր անձը թախանձազիններս հրամցուց պատուելին, ուղեց, ջանադէտքը համարելէ, ու ջղային խեղճ մըն է փրցուց. անցա՞ք, վայրագ, սոսկալի խեղճ մը պարտաւորութեան մէջ: Գողցեն կոկորդի ապտակներ՝ անդնդոց ծնոսին: Ու ծանրադանդաղ յամբարայլ այն Պատուելին թուշունի մ'երեւոյթն առաւ. սոքերը գեանէն վեր, թեւերն՝ ուսկէն վեր: Որպէս թէ աշագին բեւե մ'աղտտած ըլլար: Հինգ անգամ վեր՝ անեակը վազեց ծխախոտ բերելու համար, հինգ անգամ դատարկածն վար իջաւ: Ծխախոտը կը փնտէր թէ յիշողութիւնը... վեցերորդ անգամուն վերջապէս՝ երկայն սեւ ծխախոտն ի ձեռին իջաւ վար. նստաւ, լեցուց զայն, քովը դրաւ, բայց արեւին ու կայծքարը չը գտաւ, որոնք... ձախ ձեռքին մէջն էին: Միջոց մը թուեցաւ իրեն թէ՝ «չուպուխ»ը վառած, իրեն կը սպասէր. ու ծխախոտին սովորական բերանը՝ կը դիւզէր օդին մէջ երեւակայան ծախի տմկեր. ծխախոտը խնամով թրթեցեայ պնակին ձիւղ մէջտեղն հաստատած էր, զի մի գուցէ կրակը՝ զոր հոն կ'երեւակայէր՝ դուրս թափի ու փտանդ մը պատահի: Ու պարեհաբար ծախի անդոց ամպերէն՝ գրեթէ ստուած անջարժացած աշուրները վար կ'առնէր ու գեանիւր կը յառէր, իրր թէ հոն սողացող բանի մը վրայ, մատուցները մոլորեմաց արտոնելով ծախին վրայ՝ իրր բան մը փնտաւելու դուրս հանելու համար դատարկ գանդառութիւն:

(Շաբաթակեր)

պիտի վճարէր բժիշկին, ինչ պիտի ծախսէր անունի, «Գառնիկ քոյր ըլլար, կըսէր, կա-
ցինի մը կոթը կըլլար, սա նեղ օրերուս ճար-
ճարակ կընէր, կը հասնէր»։ Բայց ամեն բան
լմնացած էր, պէտք էր կրէր ամեն զրկանք ու
նեղութիւն։

Օր մը ձեռնացնողիցը տուաւ գաւազանի
մը կոթնեղով կամաց կամաց դարձեալ սեղա-
նաւորին գնաց։ Սեղանաւորը երկայն Օ՛ մը
քաշելէն ետք «Բարի եկար, ապախարանք
ըլլայ» ըսաւ, ու սկսաւ հալը-խաթը հար-
ցնել։ Այս սովորական ձեւակերպութիւննե-
րը, ուրախ սրտով մը կընէր սակայն, վասն
զի կը կարծէր, որ Ուստա Թումաս պարտքը
հատուցանել եկած էր, բայց խնդիրը պար-
զուեցաւ, անանկ չէր։ Ու երբ քիչ մը փարա-
սալ ուզեց իրմէ հաճի Թումաս, ամպ մը եկաւ
երեսին, որուն ուսկէ գալը չզիտցաւ, կը
զղջար առջի բերան այնչափ երես տուած ը-
լաւուն։

Բայց ինչ կը կորսնցնէր սեղանաւորը, հա-
ճի Թումաս զէմ թող առնէ, տակօր այս ան-
գամ աւելի շատ կը սրահանջուէր իրմէ։ Վեր-
ջապէս բացուեցաւ հաճի Թումասի բերանը, և
կարծելով որ սեղանաւորը պիտի խզար վը-
րան «հիւընտութենէ ելած եմ, վախիթ չու-
նիմ կըսէր, աղա Պոլիս աղայի դուռ է մը-
տեր, սաակ պիտի զրկէ»։ Եւն. եւն., զոր
կը փակէր «Աստուած բերնի համ տայ»ով մը
ու մուհակը կը ստորագրէր հարկին 40
տոկոսով։

Բայց սեղանաւորին նազըղուքը տակօր քիչ
մը էվէլ գրեւ տալը գիտաւորութեամբ էր
վասն զի կասկած չունէր որ իր առնելիքը չէր
կորսուէր փոխառուին վրայ։ Այս կէտը անոնց
դրամագլուխն է, ամենքնիս ալ գիտենք։
Ուստա Թումաս, մանաւանդ հաճի Թումաս ը-
լալէն ի վեր, երկիւղած մարդու մը, բարե-
պաշտ քրիստոնէի մը համբաւը կը վայելէր։
Այս պատիւը այն միակ միջոցաւորութիւնն է
զոր կը վայելէն չքաւորութենէ ճարձկաւոր
մարդերը և առտու իրիկուն «Աստուած պա-
տիւնի գալալ չիտայ» յանկերգով մը կ'աղբին։

Օրեր անցան և Գառնիկի Պոլիս երթալուն
երկրորդ տարին ալ լմնացաւ, որ դեռ գոնէ քչիկ
մը ստակ զրկած չէր հօրը տակայն։ Վասն զի
առած ամսականը իրեն չէր բաւեր, և տա-
կաւին «չըխըն» մըն ալ դառած չէր, — թէպէտ
պտրտած ատենը աչքը դեռնէն չէր վերցը-
նէր։

Նորանոր գոգաղութիւններ միշտ հինէն
գոհ ըլլալ կը զրդէն մարդերը՝ սրբան ալ
մեծ ըլլան անոնք, տակաւ շատ անգամ լը-
ուած ու փորձուած ճամբարտութիւն մըն է։
Այս բանն ալ եկաւ փորձուել Գառնիկի զը-
խուն, և արդէն ինչ մնաց որ հօրն ու ար-
զին գլխուն եկած չըլլար։

Օրին մէկը Ուստա Թումաս երբ գործի
կ'երթար, վասն զի աղէկցած էր, նամակա-
տուն հանգիպեցաւ, սուրհանդակը եկած էր,
բայց դեռ բացուելու ժամանակ կար։ Ուստի
չտպանեց ինք, միայն ցրուելին պատուիրեց
որ եթէ իր անունին նամակ ելլէ շուտով ի-
րեն բերէ, ու մեկնեցաւ։

Կէս օր էր եղած, արեւը սաստիկ տաք
կ'ընէր, փողոցներուն մէջ մարդ չէր երեւիր,
չունէր բերանաբաց հեւալով մաս մը տալին
անդին նստած էին, մաս մըն ալ զուր տեղը
կը հաչէին։ Ուստա Թումասի ուշադրութիւնը
գրաւեց շուներու սա հաչոցը և աչքերը վեր-
ցուց նայեցաւ, տեսաւ որ ցրուելը թաշկինա-

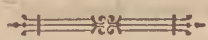
կով մը անդադար քրտինքը սրբելով զէպի ի-
րեն կուգար, վերի յարկէն շատ մը վար վա-
զեց և բարեւելէ ետք ձեռքովը ճակտին քը-
տինքը քերելով առաւ նամակը, ու կոճղի մը
վրայ նստելով սկսաւ կարդալ գայն, իր քաղա-
նիքը բաւ երկերիւն անգամ կրկնելով՝ բարձ-
րածայն ու հատիկ հատիկ կը կարդար գայն.
առանց ուշադրութիւն ընելու որ հեռուն գըտ-
նուողներն ալ թերեւս լսէին, մէյ մ'ալ ձայնը
կորեցաւ ու աղալէ դադարը ջաղացքի մը ըս-
թախեցնող լուսթիւնը արեւոյ շուրջը։ Հաճի
Թումաս հեռուէնէ կը հետաքրքրուէր, ու աչ-
քերը մեծ մեծ բանալէն կ'երեւէր որ հետա-
քրքրաւոր՝ պատմութեան մը վախճանին կ'ըս-
տաւէր։

(Շարունակելի)

Խ. ՍՄԻՐԱՏ

ԳՐԱԾԱՐ ՈՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«Բաղանկաց բնախօսութեան» վեր-
ջին մասին մէջ՝ փրփրային եղեամբն նըր-
բամաղութեան բացատրութիւնը նախա-
դասութեան բայովն աւելի զօրացնելու
համար ի զուր տանջեցի գլուխս, և
հուսկ ուրեմն հարկադրուեցայ շատանալ
լեզուին մէջ դանուած «ցնցղիկը» բառով։
«Յօգցղիկը» բայն ինձ ստեղծել տուաւ.
մեր զրաշար եղբօր ձեռնաց վրիպումն, որ
«ցցղիկը» շարած էր ձեռագրիս բայն։
Եւ ահա զրաշարը ինչպէս դրականու-
թեան կը ծառայէն։—Նոյն հաստուածին
Վրիպակը, «Թոյրը Թարմ վարդի և բոյ-
պարբերութեան մէջ «Թոյր»ն ու «բոյր»ը
կոյս ըյսի տեղափոխմամբ պէտք է կար-
դալ։

ԾԱՂԻԿԻ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ա Ձ Գ Ա Յ Ի Ն

Պատրիարքական Տեղապահ Տ. Հը-
մայեակ Սրբազան մայրաքաղաքիս ու գա-
ւառներու Ազգ. վարժարաններու Հո-
գաբարձութեանց շրջաբերական մը զրը-
կելով հրուէր կարդայած է՝ ամենայն
կանոնաւորութեամբ աւանդել տալ ազ-
գային մանկաւոյն քրիստոնէական կրօնի,
բարոյականի և եկեղեցական պատմա-
թեան դասերն, շարժել երեկոյներն ու
կիրակիները, շարժել մէջ ու ամիս օ-
րերը եկեղեցի տանիլ աշակերտներն և
մասնակից ընել զանոնք — գէթ տարւոյն
երեք տաղաւարի օրերուն մէջ — Ս. Հա-
ղարութեան։

—Ինկամիդիայ Ս. Առաջնորդը, որ
մայրաքաղաքս կը գտնուի, «Աստաղար»
պանդակի հրկիւման առթիւ պատահած
աղէտներուն վրայ փութացեր է հան եր-
թալ և միջոցաւ գոգաղութիւնը փրկաւորեալ-
ներն ու նիւթապէս փնտռածներն։

—«Հանգէս Ամսօրեայ» խմբագրու-
թիւնը սրանցիկ տղապարտութեամբ ի ըյս
հանած է՝ Հայ լրագրութեան հարիւրամե-
այ յարելանին առթիւ՝ 1894 տարւոյ
մէջ Պոլսոյ, Իզմիրի, Վիեննայի, Վիէն-
նայի և Կովկասի մէջ հրատարակուող հայ

լրագիրներու և հանգէսներու ինչպէս
նաեւ Ս. Էջմիածնի «Արարատ» ու Թէհ-
րանի «Շաւիղ» թերթերուն մանրանկար
օրինակներն իրենց գլխաւոր խմբագիրնե-
րուն կենդանագրելով ու ասոնց իւրա-
քանչիւրին ստորագրութեամբ։

Մեր նոր «Խաղիկ»ի առաջին թիւն
ալ իր տեղն ունեցած ըլլալով այդ ըո-
քանչերապէս գեղեցիկ հաւաքածոյին մէջ
պարտք կը համարենք մեր շնորհակալու-
թիւնն ու շնորհաւորութիւնն յայտնել
«Հանգէս Ամսօրեայ»ի Պատ. Խմբագրու-
թեան իրենց այս աղնիւ ձեռնարկին հա-
մար։

—Խառն ժողովը չորեքշաբթի օր ի
նիստ գումարուեցաւ Պատրիարքարանի
մէջ նախագահութեամբ Ս. Տեղապահին։

—Արտօնեց Սվազի Առաջնորդ Տ. Պետ-
րոս Եպիսկոպոսը մայրաքաղաքս գալ իր
վատաւորչութիւնը դարմանելու համար։
—Չընդունեցաւ Այլաղեան Տ. Յով-
սէփ Ծ. վարդապետի հրաժարականը՝
Պանտրոն-Պալքէսէրի և Պրուսայի հով-
ուական պաշտօններէն՝ որ ի մէջ բերուած
էր անձնական տկարութեան պատճա-
ռաւ, և հրաւիրեց Ն. Գերապտառու-
թիւնը շարունակել իր պաշտօնը՝ ուղե-
ւորելով ի Պրուսա հան դարմանելու հա-
մար իր տկարութիւնը։—Նկատողութեան
առաւ Կեսարիոյ Առաջնորդ Պալեան Տ.
Տրդատ վարդապետի կողմէ զրկուած
տեղեկագիրը՝ ի մասին տեղւոյն Ս. Կա-
րապետ վանքի ժառանգաւորաց վարժա-
րանի վերջին տարեշրջանի քննութեանց՝
և որոշեց յանձնել զայն Ուսումնական
խորհրդոյ։ Որոշեց նաեւ քաջալերական
գիր մը զրկել Կեսարիոյ Առաջնորդին և
շնորհակալութեան նամակ մը Լատեան
եղբարց՝ այն օգտաշատ հաստատութեան
վրայ իրենց տարած խնամքներուն հա-
մար։—Նկատողութեան առաւ նաեւ
Գում-Գարուի դուրսի պատուաւոր աղ-
դայիններէն սմանց կողմէ մատուցուած
խնդրադիր մը, որով այս վերջինները՝
ինչ ինչ բանաւոր պատճառներով ներկայ
թաղ. Խորհրդոյ բոլորովին լուծուին ու
նոր ընտրութեան հրահանգ տրուելը կը
խնդրէին։ Ժողովը Ս. Տեղապահին յանձ-
նեց առժամանակեայ Թաղական խոր-
հուրդ մը կազմել՝ վարելու համար Ս.
Յարութիւն եկեղեցւոյն գործերը։—Վա-
ւերացուց Տ. Մամբրէ Վ. Բոլնուի ընտ-
րութիւնը Տիվրիկի առաջնորդութեան
համար։

—Ս. Էջմիածնէն կը հաղորդեն թէ
Գէորգեան ճեմարանի առաջնական
խումբը կազմակերպուած է լաւ տարրե-
րով և դասախօսութիւնը պիտի սկսին
մօտերս։

Ս. Հայրապետը ի մօտոյ Շուշի պիտի
այցելէ։

—Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձու-
թեան նորընտիր անդամներէն սմանք Տ.
Հմայեակ Սրբազանի հրաւերին վրայ ըն-
դունած են իրենց յանձնուած պաշտօնը։
Կը յաւաստուի որ հրաժարեալ անդամնե-

ընդ ալ վերընդունելով նոյն պաշտօնը՝ Հոգարարձութիւնը կը կազմակերպէ բուրսովին։

—Չունդ Աստիտը որ մէկ տարիէ աւելի ժամանակի մը մէջ Եւրոպայ ու Ամերիկա կը գտնուէր, հինգշաբթի տուաւ մայրաքաղաքս հասաւ։

—Վաղը Պատրիարքական Տեղապահը՝ Սամաթիայ Ս. Գէորգ, Տ. Աբրահամ Եպիսկոպոս Մամիկոնեան՝ Եկեմի մահալէի Ս. Յովոր, Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոս Իզմիրեան՝ Եկեմի Գիւլի Ս. Աստուածածին, և Պատր. փոխանորդ Տ. Գարրիէլ Ծ. Վ. ճէվանհիւրճեան Գանալիլի Ս. Խաչ Եկեղեցիներուն մէջ պատարագ պիտի մատուցանեն։

—Զորքշաբթի օր Պատրիարքարանի մէջ ի նիստ գումարեցաւ նաեւ Ուսումն. խորհուրդը՝ նախագահութեամբ Ս. Տեղապահին՝ և, ըստ արամազրութեան պատրաստուած կրթութեան նախնական Կանոնագրին, ընտրեց քննիչ յանձնաժողով մը տասնութեց անդամներէ որ յառաջիկայ հոկտեմբերի և նոյեմբերի մէջ նիստեր ընելով՝ ատենապետութեամբ կրթական տեսչին՝ պիտի ստուգէ ուսուցչական վիճակն ուսումնաւ համար ներկայացուցնելու արժանաւորութիւնը։ Այն ամէն ուսուցիչներն և ուսուցչուհիները որոնք չունին «Ուսուցչութեան ընտրելիներու հրահանգ»էն և «Կազմական կանոնագիր»էն, կրնան Պատրիարքարան ներկայանալ և ստանալ մէկ մէկ օրինակ։

—Պատր. Տեղապահ Սրբազանը 50 Աւետարան և «Արևմտ Պրանսէզ» ընկերութիւնը շատ մը սակեղօծ գրքեր նուիրած են Սամաթիայ Սահակեան և Վարդապետեան վարժարանի աշակերտաց, որոնց բաժնուեր են այդ գրքերը՝ անցեալ կիրակի կատարուած մրցանակարար խոթեան հանդէսին առթիւ։

—Կապերտի վաճառականներէն Պետրոս Էֆ. Գաղանճեան ճոխ սեղան մը տուեր է անցեալ ուրբաթ, Ազգ. Հիւանդանոցի բոլոր պատասպարեալներուն։

Ն Ե Ր Ք Ի Ն

—Վեհ. Ստեփանի բարձր նախագահութեամբ Գաղարապետութեան պաշտօնատան մէջ կազմուած արկածեղց ներպատասխանաց յանձնաժողովին գանձած գումարը մինչև Երէկ հասած է 5.176, 905 դշ. 20 փր. 11։ Նոյն յանձնաժողովը նպատակներ բաշխած է Թագապետութեան է. և Ժ. շրջանակներուն մէջ գանձուող 164 տնար կարօտեալներու, որոնց 108ը՝ Խալամ, 12ը՝ Հայ, 4ը՝ Հայ-Հռոմէական և 40ը՝ Յոյն են։ Բաշխուած ընդհանուր գումարը 199,929 դրշ. 11 հասած է։

—Երկուշաբթի օր հրդեհ ծագելով Արաճա Համամի կողմը գանձուող «Աստաբաղար» պանդոկի վարի յարկէն, նախ անդռնները բռնկեցան օրով թէեւ մէջը գանձուող 17 Աստաբաղարցիներէն 13ը կրցան ժամանակին գուրս ելնել, սակայն միւսները չկրնալով փախչիլ չտաններով վար իջան։ Յովհաննէս Էֆեմեան տնուն

հաւկիթի վաճառական մը շէնքէն վար ինկած և ծանրապէս վերաւարուած ըլլալով անմիջապէս հիւանդանոց տարուեցաւ, ուր քիչ մը ետքը մեռաւ։ Շէնքը ու տակը գանձուող կոշիկաբեր մը խառնութիւն տպարանները այրեցան ամբողջովին։ Վանի Մահմուտիյէ և Աղբակ գաւառակներու աշիւթներէն Համիտիյէ հեծեղաօրներու երկու գունդեր կազմակերպուած են։ Պ. Խօսթաշ Էֆեմեանի տի անուն յոյն բարերար մը 100 օսմ. սակի նուիրած է Հայ-Հռոմէականաց պատրիարքարանին, երկրաշարժէն փնտռուած կրթական ու բարեգործական հաստատութեանց նորոգման յաւակցուելու համար։ Երկուշաբթի օր մայրաքաղաքս հասաւ Միջերկրականի ռուսական նաւատորմին հրամանատար Ալէքան ծովակալը։ Քաղաքապետութեան ժողովը հացի դինն վրայ հինգ փարայի զեղջ մը ըրած ըլլալով հացադուրծի փուռին հացը 35 և սիմիտներունը 25 փարայի ծախուիլ սկսած են։ Հայ-Հռոմէականաց պատրիարք Տ. Աղաբեան Սրբազան յառաջիկայ երկուշաբթի կը մեկնի մայրաքաղաքէն Հոսմ երթալու համար։

Նիւթերու առատութեան արտօնաւոր այս շաբթու չկրցանք պէտք եղածին չափ տեղ տալ լուրերու։

ԱՐԺԵՔ ԴՐԱՄՈՑ

Շում. լիւրն 100 դրու շէն

Մէծիսիյէ	108 3	Բուսիւյ Բօլ	90
Քաւարդ մէծիս	107 5	Նարօլեան	87 29
Մանր մէծիս	113 10	Գրիմից	51 20
Մէծիսիք	97 30	Անգղ լիւր	110 15
Գանալիսէ	28 7	Բ. երկ. Ք. (126,13)	554 97

Մանէթ թղթադրամ 8 30

ՄԵՐ ԵՐԿՈՒ ԽՕՍԱԿԻՑՆԵՐԸ

Այս շաբթու ուրբաթ իրիկուն Մարտիկ Էֆէնտին կը հանդիպի Աստիկ տղային որ՝ միշտ ածադարանօք՝ տեղ մը երթալու վրայ կ'երեւի։

—Աստուած տայ, Աստուած տայ, ալ բարեւն ալ գաղթեցուցիր. կարծեմ այս շաբթու քաջուած երկաթագիւնն առաջին թիւը գուն չահեցար։

—Ներեցէ՛ք Էֆէնտի, չի տեսայ։

—Վաստէ Էմ տատր. հարուստին աչքը պարագային համեմատ քիչ մը կարճատես կըլլայ։

—Վաղաքեմ, կատակը մէկդի. ես տակաւին «Կծիկ մը» չըրի։

—Իրաւ... Բայց «Կծիկ մը» ընելը ուրիշ սովբեցար։

—Օհ... գուն տաճա բանէ խաղար չունիս. մենք հիմա առինք քաղցիւնք. ամեն շաբթու լրագիր կը կարդանք կոր. Ծաղիկին հին թիւերն ալ առի. փարսէյն ելոյ, փարսէյն...։

—Էյ, ինտը, զոհ կըլլաս կոր.

—Ինչպէ՞ս չէ Էֆէնտի, սա ալ հարցըները բան է. չիտակը շատ շնորհակալ եմ որ ինծի խաղէթա կարգաւ սովբեցուցիր։

—Անցեալ շաբթուան խաղը փորձել տուի՞ր։

—Այո, բայց չիտակը ես շատ գոհ չեղայ այդ խաղէն։

—Ինչո՞ւ։

—Գիտե՞ս ես, մերինք քիչ մը թիւթիւ է. Արթուրին ու Կարպիսը մոմերը առած սենեակին մէջտեղը ելեր են նէ, սանրի ձմեռին օրթոն ենք, չը պաղին տէյի չիլթէ մը փուեր է. տղաքները մը մը վրան կաթեցուցեր, քանի մը անգամ երեսի վրայ ինկեր, չիլթէն ալ բռնկեցուցեր են. ասանք հոգս չէ ամա, խաղա մը հանէին նէ...։

—Հապա՞... Բայց ի՞նչ հարկ կար չիլթէի. այդչափ փափկանկատութիւն պէտք չէ. թող ըլլար որ քիչ մըն ալ պաղէին. տղաքները քիչ մը ցուրտին տաքին վարժուելու, իրարու հետ գըզ-վառելու են որ ուժով ըլլան. այդ ընթացքը աղէկ չէ, տղաքները փափկակաղմ ըլլալու չեն։

—Ի՞նչ ըսել է... Ես կուզեմ որ տղաքներս մահալէպիով մեծցած ըլլան. ախ... բոլոր յանցանքը սա կ'ընկերունքով է, ասոր համար է քի ես կ'ընկի խօսքով դործ չեմ տեսնար ես։

—Չէ, չէ՛ այդչափ յառաջ մի երթար, Աստիկ աղա, տղաքները հոգալու պարտքը անոնցն է, միայն թէ ըսելու ես որ ասանկ պղտիկ բաներու մէջ քիչ մը աւելի թոյլ վարուի. գուն ալ ըսիր որ «չը պաղին տէյի չիլթէ մը տուեր է» ըսել է որ նպատակը բարի էր. հետեւաբար գուն կրնայիր ըսել որ չիլթէ չի տայ, այլ պարզ լաթ մը փուէ, որպէս զի, եթէ գետինը խալի ալ կար, թափուած մամի կաթիլները չաղտոտէին զայն։ Զիրար քիչ մը հասկնալու էք, իրարու միշտ հակառակ վարուիլը խռովութիւն յառաջ կը բերէ ընտանեկան կեանքին մէջ որ շատ մը ճիւղերու բաժնուելով անտանելի կընէ այդ կեանքը։ Հիմա, ինչպէս որ կը տեսնաս, ընտանեկան չունիմ, չոգեկտաքին պիտի հասնիմ, ուրիշ տանն նորէն կը տեսնուինք։

—Վաղաքեմ, Էֆէնտի, քիչ մըն ալ տեսնուինք սա գիշեր մեզի կը կենտոս։

—Չէ, չէ. ուրիշ տանն. տունը լուր տուած չեմ. մնաք բարով։

Աստիկ աղան կը պատրաստուէր «ճանրմ, տանը ի՞նչ կարեւորութիւն ունի» մը ըսել, երբ յանկարծ միտքն ինկաւ տակաւին նոր տուած դառը ու խօսքին թելը փոխեց։

—Երթար բարով. բայց ուրիշ տանն գիշեր մը մեզի մնալու խօսք կուտա՞ս։

—Ինչո՞ւ չէ։ Մնաք բարով։

Ու տակաւին շատ մը մնաք-բարով երթար-բարովներու մէջ, որոնք բաժանումներու միջոցին հաշիւ չունին, իրարմ բաժնուեցան մեր երկու խօսակիցները, մին կայարանին ու միւսը տանը ճամբան բռնելով։

Ա.

Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն Ի Ա Ղ Ե Ր

Գ.

Մ Ո Ր Ա Ս Ծ Ա Ղ Ի Կ

Լայնակէկ գաւաթի մը մէկ երրորդ մասը ջրով կը լեցնեն ու վառուած մամ մը առնելով՝ պատկերին մէջ եղածին պէս՝ կը ծռեն ջուրին վրայ։ Մամին հարած մասը կաթիլ կաթիլ ջրին վրայ կիւնայ, և ճերմակ, գեղեցիկ ծաղիկի մը թերթերը կը շինէ, որոնք հեղուկին երեսը լողալ կը սկսին։ Մամը սրջափ տաճանէ վեր կամ վար բռնուի, մանածաղիկի թերթերը ան համեմատութեամբ պզտիկ ու մեծ կըլլան։ Ետքը պզտիկ պզտիկ բաւական երկաթի թելեր կառնեն ու անոնց ծայրերը, մամին բացով քիչ մը տարբերէ վերջ, ջրին մէջ գտնուող մամաթերթին ճիշդ կեդրոնէն կանցնեն ու վեր կը հանեն զայն՝ նախապէս ծռելով երկաթի թերթերը սրակն զի թերթերը չիւնան վերայէն։ Այսպէս, մեծ թերթերը միշտ վարի կողմը ու պզտիկները վերը, երկաթի այդ կարծ ու բարակ թերթերը կը միացնեն տրիշ՝ քիչ մը աւելի հասարկէ՛կ թելի մը վրայ զոր կը տեղադրեն բերանը՝ տերեւի ձեւով կտրուած կանանց թուղթերով զարդարուն ծաղկամանի մը մէջ, ու առկա իր ամբողջութեամբ կը ներկայացնէ շատ սիրուն մանածաղիկ մը, որ ոչ գէյր կը նետէ ոչ ալ կը թռտի։ Բարով վայելէք։

Ա.

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կրթութիւնը Ռթորոցէն պարտի սկըսիլ։—Մանկամարդ կիներու և օրիորդներու ուղղուած գաղղիւէրէն ընտիր դրքի մը թարգմանութիւնն է ասի՝ զոր ըրած է Պ. Վարդան Թումանեան բնագրէն վերցնելով միայն սրբագրուած «որ սոսկ գաղղիւն լանկապէս զգոյց կը խօսի»։ Այս գիրքն ալ անոնք որոնք կարծեն գանձալի տունն ունենալու, մանկամարդ կիներու և օրիորդներու ձեւերը, և շատ աւելի պարզաբար կրնան ըլլալ քան այն վէպերն որոնք դժբաղդարար ամենէն շատ կը կարգացունեն և աւելի վնասա-

բեր կ'ըլլան քան նպատաւոր՝ մեր բարձրերուն։ Այս գիրքը որ տպուած է ընտիր թղթի վրայ մարութ ասպարու-թեամբ, կը բաղկանայ 144 երեսէ և կը ծախուի 5 դրուշի։

ԳՍԱՐԱՆԱԿԱՆՔ Ի յիշատակ մեռելաց և դրական նշխարք հնոց և նորոց։—Այս գործն ալ զոր պատրաստած է Կէլիպօլուի քահանաներէն Պարթեւեան Արթ. Տ. Խորէն հայրը, կը բաղկանայ 72 երեսէ և կը ծախուի 3 դրուշի։

ՊԱՏԿԻՐ աշխարհիկ դրականութեան. —հրատարակուեցաւ Ե. պրակը հետեւեալ բովանդակութեամբ. ՅԱԼԵԼՈՒԱՅ. —Պատմ. Հայ մատենագրութեան. Բ. ԺԱՄԱՆԱԿ. —Գործք երէց թարգմանաց. Հանգամանք լեզուին Ոսկեդարու. Լեզուն առ Եկեղեցին և Եկեղեցին առ Լեզուն. Փակումն Ոսկեդարու։ Գ. ԺԱՄԱՆԱԿ. —Կրտսեր թարգմանիչք. Պատկեր Լեզուին Ա. Յեղաշրջութեան. Հանգամանք Լեզուին Ա. Յեղաշրջութեան։ ՄԻՋԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿ. —Դար Թ. Ժ. և ԺԱ. Իսկ վերջին (Չ.) պրակը որով կամբողջանայ Բ. հատորը, պիտի հրատարակուի գեղեցիկ մէջ։

خزينة فتون

ԽԱՋԻՆԵԻ ՖԻԻՆՈՒՆ. — Շարաժափ երթ Գրական, Գիտական և Բանաստեղծական. ամէն հինգշաբթի կը հրատարակուի, Ծաղիկի հրատարակչին զրատունէն։ Թերթը կը բաղ-

կանայ ութն երեսներէ, ունենալով իր մէջ առանձինն երկու թերթի մը երոպական ու տեղական կեանքերէ առնուած։ Իւրաքանչիւր թերթը կը ծախուի 10 փարոյի. տարեկան բաժանորդակինն Կ. Պոլսոյ համար 10, դաւաններու համար 23 դրուշ է։ Խմբագրութիւնը յանձնուած է կարող և ծանօթ գրիչներու, որք ամէն բանէ աւելի հոգ կը տանին ոճին միօրինակութեան և լեզուին կանոնադրութեան։

ՄԷՃՄՈՒՅՈՒ ԹԱՊԻՐԱԹԸ ԸԼՍՄԻՅԷ

Կառավարական ամէն կարգի պաշտօններու գաղղիւն և թուրքերէն համապատասխան անունները պարտաւոր կարեւոր գործ մ'է։ Դէն 2 դրուշ։

ՉԵՆՔ ԸՆԴՈՒՆԻՐ

ԱՊՍՈՒԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ Գաւառներէն թերթիս հրատարակչին ուղղուած շատ մը նամակներ «Ծաղիկ»-ի բաժանորդագրութիւնը կը խնդրեն, այլ և այլ պատճառներով յետաձգելով բաժանեցինք։ Ուստի այս ամիս կը ծանուցանենք թէ՛ չենք կրնար տպագրիլ բաժանորդագրութիւն ընդունիլ, քանի որ Ծաղիկի տարեկան բաժնեկիներ կարեւոր դամար մը չէ, և երկար բարակ հաշիւ բռնելը չարժէք։

ՆՈՒԱՐԴ. — Հետաքրքրական գիշարիկ վէպ մըն է ամեն անհատի բնթերցման արժանի։

ԱՐՏՈՆԱՏԻՐ Ա. ՍԱԲԱՅԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. «ԾԱՂԻԿ» ԼՐԱԳՐՈՅ

ՀԱՅԿ ԻՆՍԱԼԹԵԱՆ ԵՒԸՆԱ.

Լ. Պ. Լիս, Մահմուտ ֆոշա Չօրազճի խանի կարգը թիւ 64

ՆՈՐ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ԸՆՏԻՐ ԹԷՅԻ

Մեր վաճառատունը, որ ուղղակի Չինաստանէ և Ճափոնէ բերել արուած ընտիր թէյերու կեդրոն մըն է, թէ իր թէյերու աղկալութեամբ և թէ զիններուն անհամեմատ տաճանութեամբ քիչ առնուած մէջ թէյատկներու մեծ քաջաբերութեան արժանացած է. ամեն անոնք որ կը փափաղին ընտիր և միանգամայն տաճան թէյ գնել, թող հաճին այցելել մեր վաճառատունը, անպամուսն մը փորձը մեզք չէ։

Մեր վաճառատան մէջ կը գտնուին նաեւ ուսուական ընտիր սամալարներ, թէյամաններ ևն. ևն. միշտ ընտիր, միշտ աճան։

ԱՂՎ. — Կեղծերէն զգուշա՛ւոր՝ համար կ'արդեն որ ամեն առաքելու վրայ մերձեցողութեամբ մարգան փետու էք։

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Կ. Ի Ն Ճ Ի Ճ Ե Ա Ն ՈՐ Դ Ի Ք

ՊՈԼՍ, ՄԱՐԲՈՒՅԸԸԼԱՐ, ԲԻԻՉԻՔ ԱՊՈՒՏ ԽԱՆԻ ԿԻՑ 4-6

Այս բաղմամեայ համբաւու որ վաճառատունը որ Լուսպական և Ամերիկեան հարաբարուեալութեան ճանապարհով ցուցահանուած մըն է, ընդարձակ շէնքի մը սրահներուն մէջ իր Պոլսեցի ու Գաւառացի յաճախորդաց արամադրութեան ներքեւ գրած է մետաքսէ, բրդէ, զթանէ, բամպակէ, ֆիլախոսէ, ամառնային և ձմեռնային այլ և այլ հագնեցիքներ. գուլպա, թաշկինակ, ֆանելա, խալիւ, անձեռոց, բլազոն, փողկապ, վզնոց, գօտի, ժաքեթ արանց և կանանց, միսո, պէլզա, շալ, քարիւշն և այլն։ Կառավարութիւն թօհաֆի Եթի ամէն տեսակ առարկաներ, գանակեղէն և այլ մանր երկաթեղէններ. զմեղի, մկրտա, անձի և այլն։ Զանազան տեսակ բանուածներ ոսկի, արծաթ և նիքէլ ժամացոյցներ (մինչեւ քառորդ տուղինա), փոսախալ շղթայ. զանգակ, Անուշահոսներ, ծխախոտի և սիկառի տուփեր, ամեն տեսակ կոճակներ, այլ և այլ կաշեղէններ, տիկնանց պայուսակներ, արմօնիկներ, ֆէնիքս, արիօզա, արիսթոն, խաղանակներ (Ֆրէշ)։ Անկողնոյ ծածկոյթ (բիքէ և բուրդ), սեղանի սպասք ալրաքաւ, Ամանէն աւելի զժողարահաճներն ու ամենէն աւելի ծածկոյթ (բիքէ և բուրդ), սեղանի սպասք ալրաքաւ, Ամանէն աւելի զժողարահաճներն ու ամենէն աւելի համեստ բոսի տէրին հաւասարապէս գոհ կրնան մնալ։ Երաշխաւորեալ մեծաքանակ գնորդներու ապառիկ ալ կը ցանձնարարութեանց շուտ և ճիշդ գործադրում։ Երաշխաւորեալ մեծաքանակ գնորդներու ապառիկ ալ կը ցանձնարարութեանց շուտ և ճիշդ գործադրում։ Երաշխաւորեալ մեծաքանակ գնորդներու ապառիկ ալ կը ցանձնարարութեանց շուտ և ճիշդ գործադրում։ Երաշխաւորեալ մեծաքանակ գնորդներու ապառիկ ալ կը ցանձնարարութեանց շուտ և ճիշդ գործադրում։

ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ԶԿԱՅ

